

ДИМИТРОВСКА, Деспина

УДК: 343.9.01:[616.98:578.834-
036.21(100)
343.3/.7:[616.98:578.834-036.21(497.7)

ВЛИЈАНИЕТО НА КОВИД-19 ВРЗ КРИМИНАЛИТЕТОТ

Апстракт

Коронавирусот, чиј почеток беше во Вухан, Кина и се прошири во целиот свет, за кратко време зафати многу општествени феномени; несомнено една од овие општествени појави е криминалот. Феноменот на криминалот, кој е стар колку и човештвото, е важен општествен проблем. Од избувнувањето на КОВИД-19, пандемијата што го доведе животот во застој, стапките на криминал во многу земји значително се променија. Како што пандемијата КОВИД-19 еволуираше како глобална здравствена, хуманитарна и економска криза, криминалците брзо ги искористија можностите за да генерираат значителен профит. Додека се преземаа мерки во рамките на КОВИД-19, вклучително и повикот „останете дома“, многу видови криминал (кражба, убиство, криумчарење мигранти) се намалија, додека некои (компјутерски криминал, семејно насилство) се зголемија. Дополнително, беа забележани некои видови криминал (на пример, трговијата со дрога) за да се развијат нови стратегии. Оваа студија има за цел да го анализира феноменот на криминалот во светот, но со акцент во Република Северна Македонија, во процесот на пандемија како теоретски, така и статистички. Теоретската рамка се заснова на теоријата за криминални можности¹. Според оваа теорија, криминалците се поединци кои ги проценуваат можностите околу себе и прават рационални избори. Се очекува дека КОВИД-19 ќе предизвика значителни промени во неколку видови криминал. Ова истражување нуди поинаква перспектива за ситуацијата со КОВИД-19, во рамките на феноменот на криминалот.

Клучни зборови: *криминал, КОВИД-19, глобална здравствена криза, пандемија, криминални можности.*

DIMITROVSKA Despina

UDK: 343.9.01:[616.98:578.834-
036.21(100)
343.3/.7:[616.98:578.834-036.21(497.7)

THE IMPACT OF COVID-19 ON CRIMINALITY

Abstract: The coronavirus, which started in Wuhan, China and spread throughout the world, has in a short time affected many social phenomena; undoubtedly one of these social phenomena is crime. The phenomenon of crime, which is as old as humanity, is an important social problem. Since the outbreak of KOVID-19, which brought life to a standstill, crime rates

¹ P. Mayhew, R. V. G. Clarke, A. Sturman and J. M. Hough (1976), Crime As Opportunity

in many countries have changed significantly. As the COVID-19 pandemic has evolved into a global health, humanitarian and economic crisis, criminals have been quick to seize opportunities to generate significant profits. While measures have been taken in the framework of COVID-19, including the call to "stay at home", many types of crime (theft, murder, smuggling of migrants) have decreased, while some (computer crime, domestic violence) have increased. In addition, some types of crime (eg drug trafficking) were observed to develop new strategies. This study aims to analyze the phenomenon of crime in the world, but with an emphasis on the Republic of North Macedonia, in the process of a pandemic both theoretically and statistically. The theoretical framework is based on the theory of criminal opportunities. According to this theory, criminals are individuals who assess the opportunities around them and make rational choices. It is expected that COVID-19 will cause significant changes in several types of crime. This research offers a different perspective on the situation with Covid-19, within the crime phenomenon.

Keywords: *crime, COVID-19, pandemic, the global health crisis, criminal opportunities*

ВОВЕД

Феноменот на криминал, кој е стар колку и човештвото, е важен општествен проблем со кој денес се бори секое општество. Забележано е дека криминалот кој има динамичен и променлив карактер добива нови облици и добива различни димензии во модерните и постмодерните општества. Ова влијае на криминалците на различни начини, принудувајќи ги да ги променат своите перспективи и доведува до нови концептуализации. Ширењето на новиот коронавирус КОВИД-19 резултираше со најразорната глобална јавно здравствена криза за повеќе од еден век.

Глобалната здравствена криза предизвикана од пандемијата КОВИД-19 е надополнета со политички, економски и социјални кризи. Од декември 2019 година, кога болеста на коронавирус КОВИД-19 го започна своето глобално ширење, стотици илјади луѓе починаа, милиони други се заразени со вирусот, а цели економии веднаш запреа поради заклучувањето наметнато од владите. Од избувнувањето на КОВИД-19, кое го доведе животот во застој, промената на стапката на криминал во многу земји привлече внимание. Пандемијата КОВИД-19 го стави светот под огромен притисок, влијаејќи на животите на сите. Мерките без преседан усвоени за израмнување на кривата на инфекција вклучуваа: принуден карантин, полициски час и заклучување, ограничувања за патување и ограничувања на економските активности и јавниот живот. Како што пандемијата КОВИД-19 еволуираше како глобална здравствена, хуманитарна и економска криза, криминалците брзо ги искористија можностите за да генерираат значителни износи на профит. Одредени видови криминални активности се интензивираа за време на пандемијата, додека други речиси престанаа. Дури и во време на криза, криминалниот бизнис продолжи. Овие случувања во криминалот не се неочекувани и ја отсликуваат приспособливоста и флексибилноста на криминалците прикажани во други ситуации на општествени промени. Во ова истражување, се објаснува теоријата за криминални можности и се истражуваат различните стапки на криминал во контекст на КОВИД-19. Второ, во рамките на КОВИД-19 видовите криминал кои се променети се истражуваат и анализираат. Конечно, се оценува односот помеѓу теоријата за криминални можности и променливите стапки на криминал во контекст на КОВИД-19.

Теорија на криминални можности и КОВИД-19

Бидејќи ситуацијата со КОВИД-19 е релативно нова, има многу малку студии на ова поле. Сепак, некои теории се широко користени за да се објаснат временските промени во стапката на криминал. Една од овие теории е Теоријата на криминалните можности.² Во овој контекст, Теоријата за криминални можности е соодветна да ја објасни промената во стапката на криминал за време на појавата на КОВИД-19.

Терминот „можност“ е запознаен во криминологијата во однос на Аномската теорија дека ограничените социоекономски можности отворени за младите од работничката класа поттикнуваат нелегитимни решенија за проблемите поврзани со стекнувањето богатство и статус. Споменатите теоретичари ја нагласија важноста на ситуационите, а не на мотивационите фактори во објаснувањето на криминалот. Теоријата за криминални можности сугерира дека престапниците прават рационални избори и избираат цели кои нудат висока награда за мал напор и поврзан ризик. Mayhew, Clarke, Sturman и Hough (1976) први ги посочија неопходните услови за настанување на криминалот и ги нарекоа криминални можности. Според оваа теорија, криминалците се поединци кои ги проценуваат можностите околу себе и прават рационални избори.

Криминолошката теорија сугерира дека мерките за заклучување би можеле да активираат причински механизми и за намалување и за зголемување на криминалот, особено за насилниот и имотниот криминал, при што некои видови криминал се со поголема веројатност да се зголемат, а други со поголема веројатност да се намалат. Разновидноста на мерките и претходно постоечките услови веројатно поттикнуа различни механизми кои го намалија или зголемија криминалот или ги избалансираа конфликтните механизми без забележителни промени. Фокусот во овој краток преглед е на две категории на криминал:

• Убиство

Податоците од 21 земја покажуваат различни трендови на бројот на жртви на убиства регистрирани по воведувањето на мерките за заклучување. Кога беа воведени рестриktivните мерки, во некои земји намалувањето на трендот на убиства во март/април 2020 година беше повеќе од 25 отсто поголемо од просекот забележан во тие месеци во периодот 2015-2019 година. Сепак, трендот од пред заклучувањето повторно се појави откако мерките беа олабавени.³

• Имотен криминал

Во вонредната фаза веднаш по почетокот на пандемијата КОВИД-19, забележано е намалување на инциденцата на грабежи, кражби и провали пријавени и евидентирани од властите. На пример, намалувањето на пријавениот грабеж беше повеќе од 50 проценти во повеќето земји. Споредено со трендовите забележани во бројот на жртви на убиства, промените во евидентираниот имотни деликти беа похомогени и

---

² P. Mayhew, R. V. G. Clarke, A. Sturman and J. M. Hough (1976), *Crime As Opportunity*

³ UNODC, 2020, *Research brief: Effect of the COVID-19 pandemic and related restrictions on homicide and property crime*

поизразени. Сепак, тие промени потешко се толкуваат бидејќи ги одразуваат промените во самото кривично дело, како и во капацитетот за известување и достапноста на институциите на кривичната правда, кои најверојатно биле погодени од пандемијата. Податоците од истражувањето достапни од една земја, кои го покриваат времетраењето на првичното заклучување, го потврдуваат вистинскиот пад на имотниот криминал. На среден до долг рок, трендот на опаѓање на пријавените грабежи, кражби и провални кражби може да се смени како последица на економскиот пад.⁴

При испитување на можното влијание на пандемијата COVID19 врз криминалот, корисно е да се направи разлика помеѓу краткорочна и долгорочна перспектива:

- Краткорочно, криминалот може да биде под влијание на ограничувањата за заклучување во комбинација со веќе постоечките фактори, како што се присуството на организиран криминал и насилство од бандите, кои варираат во различни земји. Рестриктивните мерки не само што ги намалуваат можностите за извршување на уличен криминал, туку и ја ограничуваат можноста криминалците да упаднат во приватни домови. Мерките за социјално дистанцирање, како што се ограничувањата на јавните собири или затворањето на барови, ресторани и продавници, исто така имаат значително влијание врз меѓучовечкото насилство, како околности во кои се извршуваат кривични дела, како што се физички напад надвор од домашната сфера, кражби во продавници, кражби и грабеж, најверојатно нема да се случат.
- На подолг рок, затворањето на деловните субјекти и последователната невработеност и загубата на приход може да влијаат на криминалот, особено на стекнувањето и криминалот ориентиран кон профит, каде што економските и социјалните безбедносни мрежи не се доволни за да се обезбеди егзистенција. Понатаму, грабежите и немирите се ризик во областите каде населението е економски погодено и незадоволно од одговорот на Владата. Краткорочното и долгорочното влијание врз криминалот може да се гледа во контекст на криминолошките теории познати како „Теорија на можности“ и „Теорија на вирус“. Овие теории предвидуваат два различни тренда за криминалот: теоријата на можности претпоставува дека мерките за заклучување потенцијално можат да ја намалат можноста за извршување на кривични дела поради ограничувањата наметнати на мобилноста и социјалната интеракција; теоријата на соеви тврди дека социоекономските соеви кои влијаат на голем слој од населението, особено на најранливите групи, имаат потенцијал да создадат атмосфера на притисок што ги тера поединците да извршат криминал.

Промени во видовите на криминал за време на појавата на КОВИД-19 во Република Северна Македонија

Коронавирусот, кој започна во Вухан, Кина и се прошири во целиот свет, а првиот регистриран случај со корона вирусот во Република Северна Македонија беше на 26.2.2022. За кратко време вирусот зафати многу општествени феномени; несомнено една од овие општествени појави е криминалот. Забележани се вонредни промени. Некои во видовите на криминал кои се случуваат: стапките на некои видови криминал се намалени, додека други значително се зголемија. Во овој дел, ќе ги разгледаме намалените видови криминал, како на пример кражбите, разбојништвата, убиствата и

---

⁴ UNODC, 2020, Research brief: Effect of the COVID-19 pandemic and related restrictions on homicide and property crime

трговијата со луѓе. Второ, ќе го испитае зголемувањето на компјутерскиот криминал и сексуалната злоупотреба, како и зголемувањето на семејното насилство. Потоа ќе анализираме како пазарот на лекови, кој е секогаш активен, ја промени својата стратегија за време на КОВИД-19.

Кривични дела против имотот

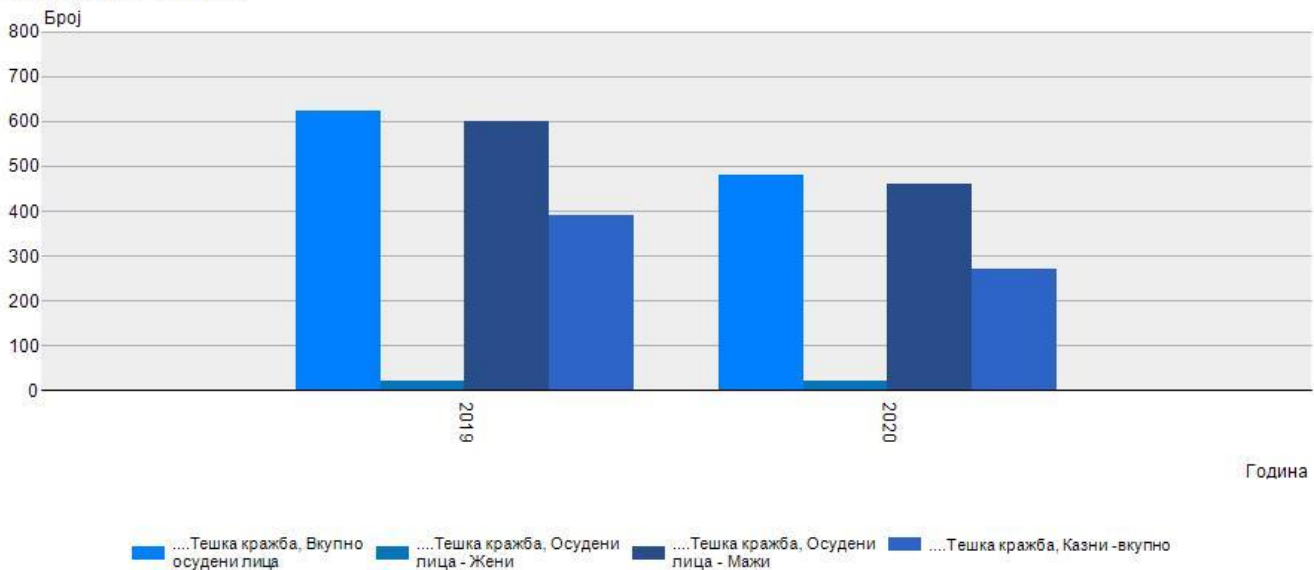
Тешка кражба

Забележан е тренд на намалување на кражбите за време на КОВИД-19. Како што потврдуваат информациите од Годишниот извештај за работата на Министерството за внатрешни работи за 2020 година, бројот на регистрирани тешки кражби во 2020 година е намален за 2,9 отсто во споредба со 2019 година. Во 2020 година регистрирани се вкупно 8 753 тешки кражби, а мерки на кривичен прогон се преземени против 2 499 лица. Податоците покажуваат дека кражбите се значително намалени со КОВИД-19. Намалениот тренд на кривичното дело тешка кражба продолжува и во 2021 година, каде бројот на регистрирани тешки кражби изнесува 7 335, а мерки на кривичен прогон се преземени против 2 646 лица. Карактеристично за тешката кражба, како дел од имотниот криминал, е извршување во подрумски простории на куќи, викендици, гаражни простории, исто така забележано е и извршување на тешки кражби во објекти во кои криминалците целат кон кражба на сефови или касети од банкомати.

Графикон бр. 1: Осудени полнолетни лица според видот на кривичното дело, видот на изречената санкција и полот, по години (ИЗБОР МакСтат – база на податоци)

Разбојништво

Осудени полнолетни лица според видот на кривичното дело, видот на изречената санкција и полот, по години

Во редот на имотните деликти се вбројува и кривичното дело разбојништво кое несомнено припаѓа во категоријата најтешки кривични дела во областа на имотните деликти. Стапката на разбојништвото во 2020 година изнесува 264 разбојништва и таа бележи еден намален тренд во споредба со 2019 година кога бројот на разбојништва изнесува 325 (Годишен извештај на МВР, 2020). Според оваа статистичка база на податоци на МВР, се потврдува фактот дека пандемијата КОВИД-19 ја промени стратегијата на имотните кривични дела, кои бележат значаен пад за време на коронавирусот.

Кривични дела против животот и телото

Убиство

Стапките на убиствата драстично се намалија во 2020 година, веројатно како резултат на затворањето на деловните активности со коронавирус и наредбите за престој на место. Во 2020 година бројот на убиства во Република Северна Македонија споредбено со 2019 година е намален за 59 отсто (Годишен извештај на МВР за 2020 година). Според статистиката, ниските нивоа на убиства, се чини дека се должат на интензитетот на мерките за заклучување кои драстично го намалија споменатото кривично дело.

Останати кривични дела

Кривични дела криумчарење на мигранти и трговија со луѓе

Иако е невозможно со сигурност да се знае колку нерегуларни мигранти ги користат услугите на шверцерите, се повеќе се препознава дека поголемиот дел од 30-те милиони мигранти во светот ќе ги користеле услугите на криумчарите во одреден момент од нивното патување. Според Bird (2020), пред пандемијата, се покажа дека секјуритизацијата на миграцискиот пејзаж ја поттикнува зависноста на мигрантите од шверцерските мрежи и ги зголемува ризиците за заштита на патеката на мигрантите.⁵ Новите докази укажуваат на влошување на овие трендови со секјуритизацијата водена од КОВИД-19. Во моментот, некои шверцери не сакаат да оперираат поради страв од зараза, што резултираше со пауза во нередовното движење, но оваа ситуација веројатно ќе биде само привремена. Исто така, мигрантите се стигматизирани во некои области како потенцијални носители на вирусот, при што некои заедници активно се спротивставуваат на нивното присуство. Таквата стигматизација би можела потенцијално да се зацврсти во подолготрајна антипатија кон мигрантите која опстојува.⁶ Во првите три недели од јануари 2020 година во Република Северна Македонија, вкупно 1 365 мигранти влегоа во земјава нелегално. Поради затворањето на границите по влегувањето во сила на владините мерки и решенија за борба и спречување на епидемијата на КОВИД 19, беше очигледен падот на бројот на обиди за

---

⁵ Lucia Bird, Smuggling in the time of COVID-19: the impact of the pandemic on human-smuggling dynamics and migrant-protection risks (Geneva, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2020)

⁶ COVID-19 AND THE SMUGGLING OF MIGRANTS A CALL FOR SAFEGUARDING THE RIGHTS OF SMUGGLED MIGRANTS FACING INCREASED RISKS AND VULNERABILITIES

илегален премин на границите кон нашата земја. Така, за месеците март, април и мај годинава биле откриени 3 047 мигранти, што е двојно помалку од истиот период лани. За периодот од почетокот на јуни, во првите 10 дена сторени се четири кривични дела за криумчарење мигранти, во кои биле откриени 186 илгални мигранти, биле откриени и фатени 878 нелегални мигранти, што е пак двојно повеќе од истиот период лани, а од овој број - 680 илгални мигранти биле откриени и фатени од полициските службеници од Полициската станица за гранична контрола „Богородица“. Во врска со кривичните дела, заменик министерката за внатрешни работи Славјанка Петровска, во својата изјава за медиумите потенцираше дека се забележуваат одлични резултати, во борбата за сузбивање на криумчарењето мигранти.⁷

Во 2020 година во Република Северна Македонија сузбиени се три организирани групи кои криумчареле мигранти во кои делувале вкупно 22 лица.

Кривичното дело трговија со луѓе во екот на пандемијата ја заобиколило Република Северна Македонија во 2020 година и не постои ниту еден пријавен и регистриран случај.⁸ Во 2021 година се идентификувани 48 жртви на трговија со луѓе. Најголемиот процент од жртвите на трговија со луѓе се трудово експлоатирани.⁹

Перење пари

Појавата на феноменот перење пари е во непосредна врска со активностите на транснационалните криминални организации, чија бројка на криминални активности денес не може со сигурност да се утврди, криминални активности кои се карактеризираат со разновидност и насоченост кон „освојување“ енорно високи финансиски добивки. Перењето пари согласно Законот за спречување на перење пари и други приноси од казниво дело и финансирање тероризам е дефинирано како: „Замена или трансфер на имот со цел да се прикрие или сокрие незаконското потекло на тој имот; прикривање или преправање на вистинската природа, локација, употреба и пренесување на имот стекнат на незаконит начин; стекнување, поседување или употреба на имот од кое било лице за кое се знае или можело да се знае дека таквиот имот потекнува од криминални активности и пуштање во оптек, растурање и користење противправно стекнати пари за вршење законска дозволена дејност или за стекнување имот на законски начин¹⁰“.

Во 2020 година се забележува опаѓачки тренд кривичното дело перење пари, кое е поврзано со корупцијата, во однос на 2019 година. Откриени се 9 случаи на перење пари во 2020 година, за разлика од 2019 каде се регистрирани 33 случаи на кривичното

---

⁷ Иванова, Елена, Кошевалиска, Олга и Нанев, Лазар (2020) *Криминолошка опсервација на последиците од европската мигрантска криза*

⁸ Годишен извештај на МВР за 2020 година

⁹ Годишен извештај на МВР за 2021 година

¹⁰ м-р Снежана Лековска Септември, 2014 г ОРГАНИ И ИНСТИТУЦИИ НАДЛЕЖНИ ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

дело перење пари.¹¹ Во 2021 година, пак, регистрирани се 6 кривични дела перење пари.¹²

Компјутерски криминал

Во текот на првите недели од пандемијата КОВИД-19, органите за спроведување на законот низ ЕУ забележаа нагло зголемување на прекршоците на компјутерски криминал. Природата на заканата од сајбер криминал, исто така, еволуираше во текот на кризата: оние што беа првично едноставни напади на „фишинг“ и малициозен софтвер станаа пософистицирани и сложени откако пандемијата пристигна во Европа. Со воведувањето на карантините, употребата на паметните телефони, работењето од дома и електронските плаќања, доведоа до зголемување на компјутерскиот криминал. Широката распространетост и лесниот пристап до интернетот го олеснуваат извршувањето на компјутерскиот криминал. Најзастапени кривични дела од редот на компјутерскиот криминал се злоупотребата на платежните картички, оштетување и неовластено навлегување во компјутерскиот систем.¹³ Во 2020 година регистрирани се 160 кривични дела од областа на компјутерскиот криминал, за кои кривично се пријавени 88 сторители. Компјутерскиот криминал сè повеќе и повеќе навлегува во порите на секојдневието. И во 2021 година се забележува зголемен тренд на компјутерскиот криминал и тоа за 6,3 отсто повеќе наспрема 2020 година.¹⁴ Во 2021 година регистрирани се 170 кривични дела. Користењето на интернетот и социјалните мрежи уште од мали нозе кај децата, сето тоа доведе до зголемен процент на сексуалната експлоатација на децата преку интернет.

Трговија со дрога

Иако постојат меѓувладини тела на ОН за да се справат со клучните предизвици на незаконскиот пазар предизвикани од пандемијата и нејзините последици, многу од нив, иронично, ги прекинаа нивните операции поради пандемијата. Сериозниот и организиран криминал ги искористува променливите околности за време на пандемијата. Според Агенцијата на Обединетите нации против дрога и криминалот, ризикот од трговија со дрога поради пандемијата КОВИД-19 е доста зголемен.¹⁵

Во 2020 година, откриени се вкупно 733 кривични дела од трговијата со дрога, од нив 628 се кривични дела – “неовластено пуштање во промет наркотични дроги и психотропни супстанции“ и 105 кривични дела – „овозможување на употреба наркотични дроги“.¹⁶

---

¹¹ Годишен извештај на МВР за 2020 година

¹² Годишен извештај на МВР за 2021 година

¹³ Machimbarrena JM, Calvete E, Fernández-González L, Álvarez-Bardón A, Álvarez-Fernández L, González-Cabrera J. Internet risks: An overview of victimization in cyberbullying, cyber dating abuse, sexting, online grooming and problematic internet use. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2018;15(11):2471. doi: 10.3390/ijerph15112471. [PMC free article] [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar]

¹⁴ Годишен извештај на МВР за 2020 година.

¹⁵ <https://www.un.org/en/>

¹⁶ Годишен извештај на МВР, 2020

КОВИД-19 и Самоубиства

Нарушената здравствената состојба и психичките растројства произлезени од пандемијата резултираа со зголемена стапка на самоубиствата во 2020 година. Бројот на самоубиства во 2020 година се искачил на 144 случаи, што е последица од депресивните состојби кај луѓето предизвикани од пандемијата.

Семејно насилство

Зголемувањето на меѓучовечкото насилство за време на криза е добро документирано, но недоволното пријавување го направи предизвикот поголем за одговорот и собирањето податоци (помал процент од жените кои доживуваат насилство бараат каква било помош или го пријават кривичното дело). Во Република Северна Македонија, Владата прогласи вонредна состојба на 18 март 2020 година за целата земја со цел да се спречи ширењето на КОВИД-19. За време на вонредната состојба, владата на Р. Северна Македонија одржа 70 седници на кои беа донесени нови одлуки и мерки за справување со пандемијата. Донесените мерки имаат за цел да ја ублажат здравствената, социјалната и економската криза, која може да се продлабочи како последица на вонредната состојба. Сепак, особено ранлива категорија која беше целосно исклучена од мерките и препораките беа жртвите на семејно насилство, т.е. жени и деца кои се под зголемен ризик од семејно насилство. Во првиот месец на вонредна состојба (март 2020), не се забележа зголемување на пријавувањето на инциденти во семејно насилство. Поради физичкото присуство на сторителите, жените не беа во можност да се јават во линиите за помош и поддршка или да го пријават насилството. Многу жени се плашеа да побараат здравствена заштита и медицинска помош поради ризик од инфекција со КОВИД-19. Многу жени не сакаат да ја напуштат насилната средина и да бидат сместени во центри за жртви на семејно насилство и засолништа поради страв од инфекција со КОВИД-19. Жените се плашеа да го пријават насилството и да го напуштат домот поради страв од губење на работното место (доколку се вработени) по престанокот на владините мерки или ако се невработени, постои страв од ниски можности за вработување и постигнување економска независност по крајот на вонредната состојба поради очекуваната економска криза. Понатаму, центрите за социјална помош беа функционални со скратено работно време и работа од дома, што значи дека тие обезбедија само телефонско советување. Освен известувањето од Министерството за труд и социјална политика (МТСП) упатено до жртвите на насилство врз жени и семејно насилство во кое се наведени телефонските линии за пријавување насилство, не е изречена ниту предложена ниту една итна мерка за оваа особено ранлива категорија граѓанки. Специфичните околности на кризата КОВИД-19 значително ги зголемија ризиците од насилството врз жени и деца, правејќи ги домовите небезбедни за оние кои се соочуваат со семејно насилство, а се ранливи на различни форми на насилство, и предизвикаа многу тешки и а понекогаш и фатални последици како што се: зголемен број на пријавени случаи на семејно насилство, зголемен број жени и деца кои страдаат од семејно насилство и имаат потреба од засолниште и безбедно домување, фемициди, и губење на работни места и приходи претежно за жени кои имаат потреба од финансиска помош и вработување. Зголемен број случаи на семејно насилство се евидентираа во официјални записи на институции – 17 и во извештаите на ЖГО – 18 и се достапни во студиите за ефектите од пандемијата

на КОВИД-19 на пазарот на трудот.¹⁷ Во 2020 година се забележува зголемување на кривичните дела против слободата и моралот за повеќе од 30%. Има 992 случаи на

Табела за извршени кривични дела, сторители и жртви во врска со семејно насилство од јануари до март 2022 година по Сектори за внатрешни работи

СЕКТОРИ ЗА ВНАТРЕШНИ РАБОТИ	кривични дела		сторители		сторители - мажи		сторители - жени		сторител - сопруг		сторител - сопруга		сторител - син		сторител - ќерка		сторител - мајка		сторител - татко		сторител - поранешен сопруг		сторител - поранеш на сопруга		сторител - маж во вонбрачна заедница		сторител - жена во вонбрачна заедница		сторител - останати мажи		сторител - останати жени		вкупно - жртви		жртви - мажи		жртви - жени		жртва - сопруг		жртва - сопруга		жртва - син		жртва - ќерка		жртва - мајка		жртва - татко		жртва - поранешен сопруг		жртва - поранеш на сопруга		жртва - маж во вонбрачна заедница		жртва - жена во вонбрачна заедница		жртва - останати мажи		жртва - останати жени	
	66	66	59	7	26	1	6		2	4	3	3	11		9	1	68	12	56	1	26	1	5	2	5	3	3	11	2	9	12	56	1	26	1	5	2	5	3	3	11	2	9																			
СВР СКОПЈЕ	66	66	59	7	26	1	6		2	4	3	3	11		9	1	68	12	56	1	26	1	5	2	5	3	3	11	2	9	12	56	1	26	1	5	2	5	3	3	11	2	9																			
СВР БИТОЛА	49	50	50		28		1			3		5	8		5		51	4	47		28	3	2		1	5		8		4		47		28	3	2		1	5		8		4																			
СВР ВЕЛЕС	22	23	21	2	10	1	7				1	1	1		2		22	4	18	1	10				4	2	1	1	1		18	4	18		10				4	2	1	1	1	1	2																	
СВР КУМАНОВО	10	10	9	1	4		4		1	1							11	3	8		4	1	2	2	2					8	3	8		4	1	2	2	2																								
СВР ОХРИД	25	25	21	4	7		8	1	1	1		4	1		2		25	6	19		7	1	1	4	5	4		1		19	6	19		7	1	1	4	5	4		1		2																			
СВР СТРУМИЦА	22	22	21	1	6		4			3		2	1		5	1	24	3	21		6		3	4	1	2		1	2	21	3	21		6		3	4	1	2		1	2	5																			
СВР ТЕТОВО	24	27	26	1	11	1	4			2		3	2		4		27	8	19	1	11	2		1	3	3		2	19	8	19	1	11	2		1	3	3		2	2	2	2																			
СВР ШТИП	29	29	26	3	17	2	5		1	1		1			2		30	6	24	2	17		2	3	3	1		1	24	6	24	2	17		2	3	3	1		1		1	1																			
ВКУПНО КРИВИЧНИ ДЕЛА ЗА МВР ОД ЈАНУАРИ ДО МАРТ 2022 ГОД.	247	252	233	19	109	5	39	1	5	15	4	19	24	0	27	4	258	46	212	5	109	8	15	20	22	19	4	0	24	46	212	5	109	8	15	20	22	19	4	0	24	7	25																			

семејно насилство регистрирани во 2020 година, за кои се пријавени 1 025 сторители, од кои 90,7% лица од машкиот пол.¹⁸ Најголем процент од жртвите на семејно насилство се жени. Во 2021 трендот на зголемување на семејното насилство продолжува да се движи кон нагорна линија и бележи раст од 6,5% во однос на 2020 година. (Годишен извештај на МВР за 2021 година.)

Кривичното дело силување во 2020 година бележи раст од 8,8% во однос на 2019 година.

Табела бр. 1: Табела за извршени кривични дела, сторители и жртви во врска со семејно насилство од јануари до март 2022 година по Сектори за внатрешни работи

Специфичност на криминалот

Криминолозите имаат тенденција да прегенерализираат за криминалот додека ја потценуваат огромната специфичност во одлучувањето за престапниците (LeClerc, & Wortley, R. (Eds., 2013). Дури и во рамките на секој вид на криминал, треба да се проучат

¹⁷ Справување со насилство врз жените и семејно насилство во Западен Балкан за време и по здравствената криза со КОВИД-19, Препораки до Влади, донатори и граѓански организации (Јули 2020)

¹⁸ Годишен извештај на МВР за 2020 година

пофините детали за прекршокот за да се разбере како се менуваат и менуваат моделите на криминал. Специфичноста е уште покритична кога се истражува криминалот во пандемија бидејќи овозможува разбирање на нијансираните промени, како што е структурата на можности, кои инаку би биле пропуштени. На пример, промените во секојдневните активности во екот на пандемијата имаат тенденција да го намалат населението во нестанбените делови на метрополата, додека го зголемуваат населението во станбените зони.

На пример, широката категорија на „кражба“ е намалена во Република Северна Македонија. Сепак, кражбата веројатно не се намалува рамномерно во сите категории.

Кражбата, исто така, може да се движи надвор од структурата на физичката малопродажба и да се развива во области каде што официјално пријавените податоци не се лесно достапни. На пример, пред кражбата на пакети КОВИД-19 (на пр., пакетите испорачани надвор од резиденција и украдени пред сопственикот да може да ги врати) беше растечка, а за неколку полициските агенции чуваа податоци за проблемот (Stickle, Hicks, Stikle и Хачинсон, 2020 година). Сепак, со целото население ограничено во нивните домови, купувањето практично се промени, а испораката на производи се зголеми за 74% (ACI, 2020). Како резултат на тоа, можноста за кражба на пакети оставени без надзор во резиденција може да се зголемува Додека повеќето луѓе беа дома, секојдневните рутински активности се прекинаа, што влијаеше на старателството. Како резултат на тоа, пакетите останаа без надзор подолги периоди или целосно заборавени.

Ова се само неколку примери зошто испитувањето на конкретни видови и ситуации на криминал е од витално значење за криминологијата. Тоа му овозможува на истражувачот да идентификува нијансирани промени кои се важни при развивање на идни превентивни техники и да тестира теоретски алатки. Без сомнение, има многу фактори кои влијаат на стапките на пандемски криминал, и само со нивно испитување со специфичност, истражувачите можат да постигнат подобро разбирање на криминалот.

Кочниците на организираната криминална активност

Ограничувањата на патувањето и движењето на јавните места и драматичното намалување на економската активност и меѓународната трговија ги ставија кочниците на организираната криминална активност. Сепак, ова веројатно ќе биде само краткорочно влијание, бидејќи незаконските активности брзо се реконституираат за да се задоволат и старите и новите пазарни потреби.

Бидејќи движењето на автомобилите е ограничено, улиците се празни од луѓе и има поголемо присуство на органите на полицијата кои патролираат за да го контролираат движењето. Како резултат на тоа, шансите сторителот да се извлече драстично се намалуваат.

ЗАКЛУЧОК

Статистиката за криминалот покажува дека КОВИД-19 има силно влијание врз однесувањето на криминалот. Повикот „останете дома“ за време на КОВИД-19 откри промени во однесувањето на криминалот што често се појавуваат во време на војна и економска депресија. Многу видови криминал (кражба, убиство, криумчарење мигранти) се намалија, додека некои (сајбер криминал, семејно насилство) се зголемија. Дополнително, беа забележани некои видови криминал (на пример, трговијата со дрога) за да се развијат нови стратегии. Според податоците, во периодот на епидемијата се намалени кривичните дела како кражби, убиства и криумчарење мигранти. Со криминалците кои ги извршиле овие кривични дела, ограничени со мерките за КОВИД-19, можностите за извршување на кривичните дела исчезнаа или се намалија. Овие кривични дела се намалени поради тоа што криминалците немале можност да извршат криминал во периодот на епидемијата. Злосторствата како што се компјутерскиот криминал и семејното насилство се зголемија во периодот на епидемијата. Несомнено, можноста е исто така многу важна кај овие видови криминал. Конкретно во овој период, луѓето мораа да направат значителни промени во нивните рутини и општествени животи; на тој начин, тоа е одлична можност за сајбер криминалците да бидат дома и најголемиот дел од својата работа да ја извршуваат на компјутер. Кај семејното насилство постои фактот дека поединците постојано се дома. Во овие случаи постојат „потребни услови за криминал“ за насилните криминалци.

Теоријата за криминални можности ни кажува дека криминалот може да се толкува во смисла на изложеност на ризик. Криминалот е најверојатно да се случи кога веројатните престапници се спојуваат во просторот и времето со соодветни цели за криминал во отсуство на способни чувари против криминалот. Теоријата на можности настојува да го објасни настанувањето на криминалот, а не едноставно постоењето на криминални склоности. Тој го нагласува фундаменталниот елемент во кривичното дело можност: како тоа се јавува, како се перципира, оценува и постапува од страна на оние со криминални склоности.

Теоретската рамка на студијата се засноваше на оваа теорија наместо на други теории за криминал, бидејќи криминалните склоности се менуваа наместо рационалниот избор за време на КОВИД-19. Како резултат на тоа, ерата на епидемијата на КОВИД-19 предизвика значителни промени во криминалните феномени како што тоа го направи во многу области од животот. Епидемскиот живот ги погоди криминалците, како и сите други. Тешко е да се знае дали овие промени ќе бидат краткорочни или трајни. Сè што може да се каже во моментот е дека се потребни повеќе истражувања за да се разберат долгорочните ефекти.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Ben, S., & Marcus, F., (2020) Crime Rates in a Pandemic: the Largest Criminological Experiment in History
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7297511/>
- Cohen LE, Felson M. Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*. 1979;44:588–608. doi: 10.2307/2094589. [CrossRef] [Google Scholar]
- Global Initiative Against Transnational Organized Crime (2020), Crime and contagion The impact of a pandemic on organized crime
- Machimbarrena JM, Calvete E, Fernández-González L, Álvarez-Bardón A, Álvarez-Fernández L, González-Cabrera J. (2018) Internet risks: An overview of victimization in cyberbullying, cyber dating abuse, sexting, online grooming and problematic internet use. *International Journal of Environmental Research and Public Health*.
- P. Mayhew, R. V. G. Clarke, A. Sturman and J. M. Hough (1976), Crime As Opportunity
- UNODC, (2020), Research brief: Effect of the COVID-19 pandemic and related restrictions on homicide and property crime
- UNODC, (2021) Covid – 19 and the smuggling of migrants a call for safeguarding the rights of smuggled migrants facing increased risks and vulnerabilities
- Автономен Женски Центар (Србија), Косовска Женска Мрежа (Косово), Фондација Обединети Жени (БиХ), Центар за женски права (Црна Гора), Албанска мрежа против насилство врз жени, Алијанса за родова перспектива (Албанија) и Националната мрежа против насилство врз жени и семејно насилство (Северна Македонија) (2020) Справување со насилство врз жените и семејно насилство во Западен Балкан за време и по здравствената криза со КОВИД-19 , Препораки до Влади, донатори и граѓански организации
- Годишен извештај на МВР (2020)
https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD%20%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%202020.pdf
- Годишен извештај на МВР (2021)
https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/Godisen%20izvestaj%20na%20MVR%20za%202021%20godina,%20%20-%2015_04_2022.pdf
- Државен завод за статистика (2009)
http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat__Sudstvo__ObvinetiOsudeniStoriteli/175_SK2_Mk_T60_ml.px/?rxid=b4ba4d22-c582-4eef-8b19-97001d99d195
- Иванова, Елена, Кошевалиска, Олга и Нанев, Лазар (2020) Криминолошка опсервација на последиците од европската мигрантска криза

Министерство за внатрешни работи на Р. Северна Македонија, Статистика за семејно
насилство за период од јануари до март 2022
година <https://mvr.gov.mk/analiza/kriminal/66>

Снежана, Лековска (2014) ОРГАНИ И ИНСТИТУЦИИ НАДЛЕЖНИ ЗА СПРЕЧУВАЊЕ
НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ